

B-4 Christianshåb – hus på vandring

Af Jens Fog Jensen

Til højre den gamle materialebutik, B-4 fra 1734, til venstre B-3 fra 1763, der siden 1990 har fungeret som museum.

Christianshåb blev grundlagt i 1734. Om begivenheden skriver Poul Egede: »Efter at skipperen og købmanden havde fundet en egnet plads til at anlægge kolonien på – og vores medbragte tilhuggede hus, som vi havde om bord, søgte vi med 2 andre skibe ind i havnen Viire Bay. Den følgende dag begyndte vi straks at losse, og at føre tømmeret til bygningen i land. Otte dage senere som var en søndag, holdt jeg min første prædiken i dette hus som blev kaldt Christianshåb.«¹

Det medbragte tilhuggede hus eksisterer den dag i dag, det er den gamle materialebutik med bygningsnummer 4. B-4

er et stokværkshus bygget på norsk måde. Hermed menes, at stokværkets korslagte hjørner er samlet på en måde, som er typisk for norsk producerede laftehuse eller stokværkshuse, som de kal-

Jens Fog Jensen, cand. phil. i Forhistorisk Arkæologi, speciale i palæoeskimoiske kulturer udarbejdet på Memorial University of Newfoundland, Canada. Har siden 1988 deltaget i en række feltarbejder i Øst- og Vestgrønland. Siden 1993 museumsleder på Qasigianniguit Katersugaasiviat. Projektleder for »Sydostbugt-projektet – forandringer af boligform og socialstruktur i forhistorisk tid i Sydostbugten, Vestgrønland«.

Norsk og dansk stokværk:

A: På B-4 er tømmeret sammenføjet ved en kvart gennemskæring af de enkelte stokkes over- og underside. Herved kommer stokkene til at ligge forskudt eller i en form for »forbandt« mellem husets korte og lange sider.

B: På B-3, er tømmerets samlinger lavet ved halv gennemskæring af de enkelte stokke. Herved brækker enderne lettere af tømmeret, og stokkene ligger i »lag« hele vejen rundt om huset.

C: På B-4 er de enkelte stokke lavet med hul underside, og let krum overside.

D: På B-3, der må antages at være dansk produceret stokværk, er de enkelte stokke rektangulære.

des i Grønland. I modsætning til den »nye« kolonibestyrerbolig, der er et dansk produceret stokværkshus, opført i

1763, så er B-4 et af Grønlands få overlevende, norsk producerede stokværkshuse fra 1700-tallets første halvdel.

Koloniens placering

Den lille bugt, hvor kolonien blev anlagt, kaldes i dag for Illukut eller Bryghusbugten, og ruinerne efter den gamle koloni tegner sig som en serie fundamenter og ruiner af traditionelle grønlandske tørvehuse. Illukut er beliggende få hundrede meter øst for det nuværende Qasigiannnguit, hvor den skærer sig ind mod sydøst fra den større bugt, der i dag udgør »havnebugten«. I bunden udmunder en lille bæk, og der er direkte adgang til en stor slette, der i nord og syd afgrænses af store søer, og som knap en kilometer mod øst afgrænses af det 500 m høje fjeld, Qaqqarsuaq, der rejser sig stejlt fra slettens plane flade. Fra en umiddelbar betragtning var kolonien således anlagt på et idyllisk og velegnet sted, men det varede – af årsager jeg vender tilbage til – ikke mange år før den måtte flyttes til en ny placering.

Ruinerne

Ifølge H. Ostermanns redegørelse fra 1921² kan der på den gamle kolonilokalitet iagttages 4 hustomter og resterne af et flagbatteri. I dag er det kun 3 af hustomterne, der umiddelbart kan erkendes. Herudover findes i omegnen af flagbatteriet, langs bugtens nordside ruiner af to tørvehuse, der ikke omtales af Ostermann. Disse ruiner kan identificeres som de af Niels Egede omtalte tørvehuse. I september 1740 skriver han: »Sidst i denne måned lod jeg et lidet hus oprette af tørv og sten på grønlandsk maner, til de her på kolonien værende børn og kateketer, der kom også 4 familier til os og begærede at de måtte bygge sig et hus ved siden af det andet, så de

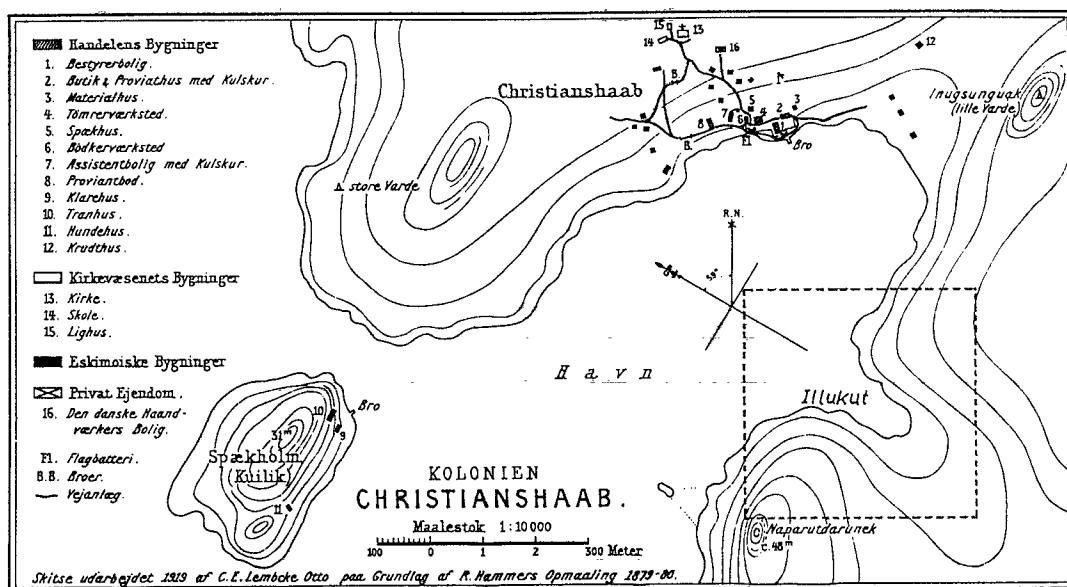
ved vores daglige omgivelse kunne lære guds ord og blive døbt, hvilket blev dem tilladt. Straks begyndte arbejdet, jeg gav dem nogle bjælker til tag, så de blev helt fornøjede, de kom straks til os morgen og aften for at få undervisning. Kateketen Jens Pedersøn gik dagligt til dem for at lære deres børn at læse i bog.«³

Beskrivelse af ruinerne

A) Et ca 14x10 m stort fundament af sten og tørv. I fundamentets nordende ses en 5x7 m stor markant tørvemur efter et udhus. Målene på fundamentet til hovedhuset stemmer udmærket overens med B-4's mål på ca 12x9 m.

B) Få m foran fundamentet A ses de rudimentære rester af endnu et fundament, som i følge Ostermann er resterne af provianthuset, der skulle have ligget lige foran vaaningshuset (boligen). I følge en opgørelse fra 1751⁴ skal dette hus imidlertid have været bygget på grønlandsk måde, altså med tørvevægge. De nuværende boligrester udgøres af en ganske lav, 10x6 m stor, knapt erkendelig fundamentsvold, der ikke lader til at kunne være resterne af et tørvemurshus. Det kan dog ikke udelukkes, at tørvevæggene er nedbrudt ved senere genanvendelse af materialerne.

Sydsydvest for A og B ses yderligere en tomt (C) beliggende umiddelbart over stranden. Ruinen fremstår nærmest som en affaldsdyng, fuld af murstensrester, træ og kulrester. Denne ruin kan med stor sikkerhed identificeres som bryg- og bagerihuset, der netop skulle have ligget ved stranden; i dette hus befandt sig en ovn af mursten.

Kort over Christianshåb fra begyndelsen af 1900-tallet. © Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland. Fra meddelelser om Grønland bd 60.

I Ostermanns beskrivelse skulle der yderligere ligge en omtrent firkantet tomt nord for denne ruin, hvilket passer godt med et i 1751 omtalt hus til ledige foustager. Denne tomt kan imidlertid ikke ses i dag. Formentlig er ruinen skredet i havet.

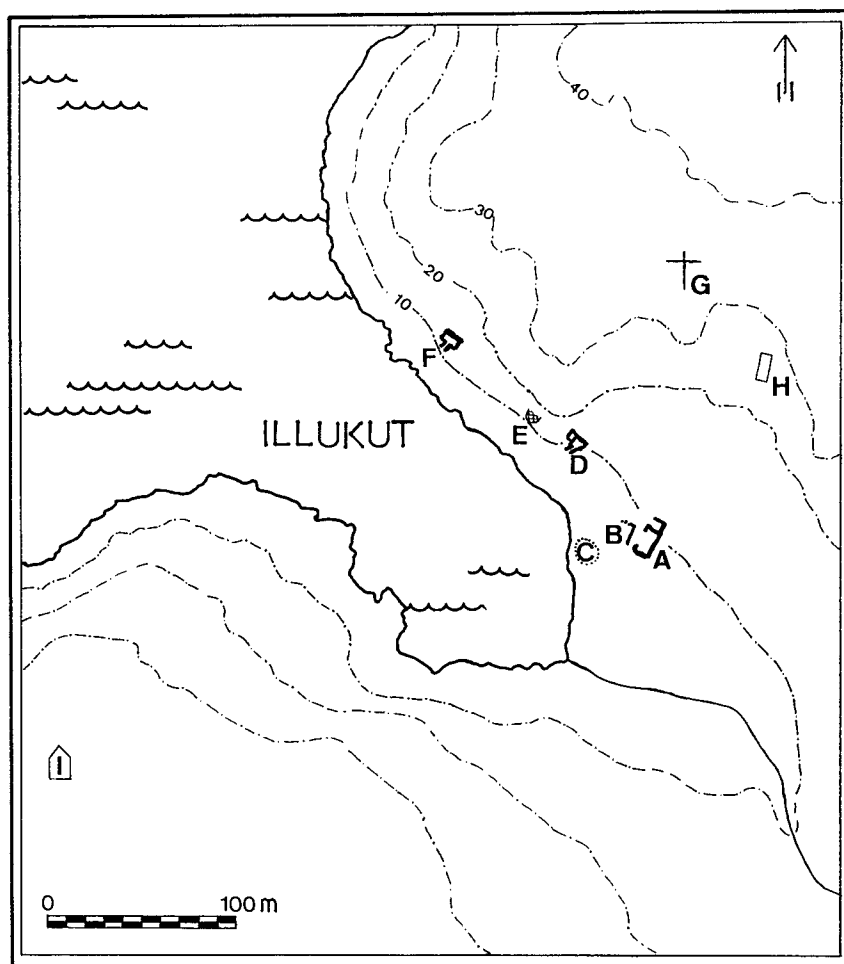
Langs nordsiden af Illukut findes endnu en serie ruiner: D) Et 8x7 m (indre mål ca 6x4,5 m) stort nærmest rektangulært tørvehus med en 2,5 m lang husgang, der vender ud mod bugten. Huset er noget sammensunket, og i dets vestside ses et anneks eller ekstra rum, der også kan være spor efter en ombygning.

E) Et af Niels Egede anlagt flagbatteri, der fremstår som en halvcirkulær plan opfyldning mellem opstablede sten; også dette anlæg er stærkt sammensunket. F) Et rektangulært fælleshus placeret knap 50 m nordvest for flagbatteriet. Hus-tomten er 15x7 m stor (indvendige mål

12x4 m) og har en 4,5 m lang husgang vendt ud mod bugten. Vi ved ikke, hvilket af tørvemurshusene D og F, der er det af Niels Egede opførte hus til børn og kateketer, og hvilket, der er ruinen af det hus, der efterfølgende blev opført af 4 familier. Men det forekommer mest sandsynligt, at D er det af Niels Egede opførte hus, og at F er det af de 4 familier opførte fælleshus. G) På fjeldet nord for bebyggelsen ligger den gamle kirkegård. Alt henligger tavst overladt til spurvsned og vandets klukken, men i Poul Egedes dagbog findes detaljerede beskrivelser af livets gang i den lille koloni.

Kolonien i modvind

Som sagt varede det ikke mange år før det viste sig, at kolonilokaliteten måske alligevel ikke var så velvalgt. Nytårsdag 1739 væltede de første ulykker ind over

Skitse over ruiner i den gamle koloni.

De første bygninger blev opført i Illukut/Bryghusbugten, der ligger et par hundrede meter øst for det nuværende Qasigiannguut.

I terrænet kan følgende ruiner ses: A) Fundamentsvold efter B-4, der fra 1734-1806 stod opført her. Ved den ene gavl ses tørvemuren fra et udhus. B) Foran fundamentsvolden ses resterne af endnu et hus i form af en ufuldstændig lille fundamentsvold, formentlig resterne af provianthuset. C) Ruin efter endnu et hus af ubestemmelig form og størrelse, på baggrund af ruinens placering og indhold af mursten og trækulsrester må man formode, at det er bryghuset. D) Ruin efter traditionelt grønlandsk tørvehus med husgang. Huset er noget sammenskredet, men det fremstår som værende rektangulært, og med spor efter et »udhus« eller ombygning. Formentlig er der tale om et af Niels Egede opført hus til børn og kateketer, der opholdt sig ved kolonien. E) Flagbatteri anlagt af Niels Egede. F) Stort fælleshus. I Niels Egedes tid anlagde 4 familier et hus ved kolonien, formentlig er det dette. G) Christianshåb's første kirkegård. H) Moderne sprængstofmagasin. I) Gammelt krudthus fra 1930.

det lille samfund. Poul Egede fortæller:
»Den 1. januar hen mod aften kom en
heftig storm fra sydøst, begyndte ligesom

en lyd af torden i luften og varede til kl.
2 om natten. Imens sad vi i fare for at
huset skulle væltes omkuld af de frygte-

lige kastevinde fra de høje bjerge, og vi var tilfreds med, at (kun) taget fløj bort. Væggene bøjede sig og jorden rystede under vore fødder. Købmanden som ville lukke loftsdøren, der var slået op af vinden, blev kastet sådan hen på gulvet af døren, at han blev samlet op og båret ind som en død og var slemt såret i ansigtet og hovedet, men kom sig igen».⁵

De kraftige faldvinde fra Qaqqarsuaq var således ét problem, men der opstod også andre problemer som følge af bygningernes placering. Undergrunden består af lerjord med permafrost, og området udvikler sig ved tøbrud til et stort søle. I direktørerne for det Almindelige Handelskompagni's indberetning til de Deputerede for Finanserne af 9. februar 1751 beskrives Kolonien Christianshåb's tilstand således som følger:

»Denne Hoved-Colonies Bygninger består udi et Vaane-Huus, 22 Alen langt og 16 3/4 Alen bredt, bygt på norsk Maade, af Furre-Stokke, befunden slet, og over alt forfalden, så at det ikke eragtes værd at anvende nogen Hoved Reparation paa, deels formedelst Foeden eller Grundvolden er slet, og deels formedelst det har forskudt sig ved for stor Last af Proviant og Tyngsel paa Loftet».⁶

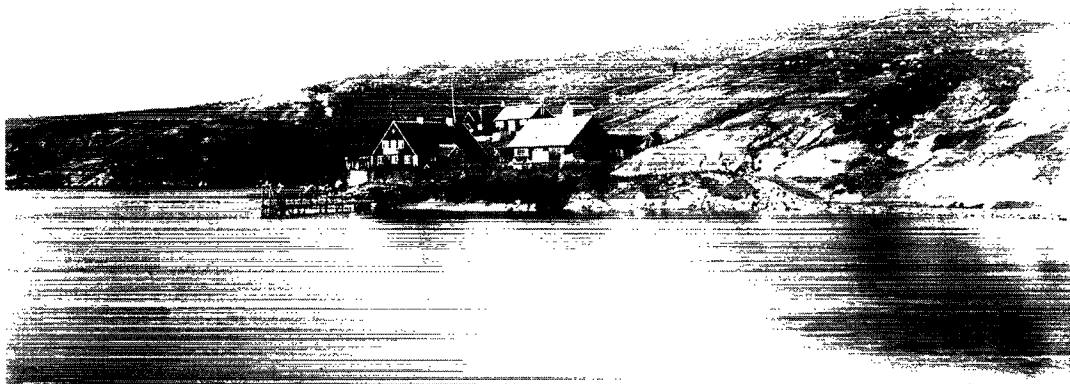
Upåagtet ulykkerne og klagerne til de Deputerede for Finanserne, så gik der endnu mange år før nye bygninger kom til kolonien, men i 1763 blev et nyt beboelseshus sendt til Christianshåb⁷. Huset blev tilhugget og samlet i Københavns havn, så man derved kunne sikre sig, at der ikke manglede noget. Den nye kolonibestyrerbolig blev opført på en opfyldt grund beliggende på den modsatte side af havnebugten. Denne byg-

ning, der undertiden fejlagtigt kaldes »Poul Egedes Hus«, har bygningsnummer 3, og den fungerede som kolonibestyrerbolig lige indtil vore dage. B-4 fik lov til at blive stående på sin første plads indtil 1806, hvor den flyttedes til havnens modsatte side, for der at komme i anvendelse som butiks- og proviantbygning. Således fungerede B-4 nu som butik og provianthus, indtil KNI (det omdannede KGH) i 1990 åbnede en ny materialebutik. Derefter blev B-4 overdraget Qasigiannguut Kommune, der ville anvende bygningen til museumsformål, idet museet har planer om at etablere en permanent udstilling af de mange fund fra den 4500 år gamle stenalboplads Qeqertasussuk. Restaureringsarbejdet blev påbegyndt allerede i 1992, men gik sidenhen i stå. På baggrund af en generøs bevilling fra Velux Fonden blev det i 1995 muliggjort at få gennemført det påbegyndte arbejde.

Skriften på væggen

Det er velkendt, at »vægge kan have øren«, men som det fremgår af det følgende, så kan de med lidt hjælp også bringes til at tale.

Ved restaureringsarbejdets begyndelse blev bygningens indre vægbeklædning og isolering fjernet. Herved blottedes stokværket, og en række spor efter reparationer og udskæringer, der vidner om, at noget af tømmeret er genbrugt. Det kan endda ikke udelukkes at hele huset er »genbrugt«, i den forstand, at det oprindeligt kan have været i brug i Norge for, senere, på handelskompagniets foranledning, at være blevet skilt ad og sendt til Grønland. Ved renoveringens begyndelse

I 1763 blev kolonien flyttet til bugtens modsatte side, og med tiden voksede Qasigiannguit op i dette område. A) foto af M. Porsild 1916 (© Arktisk Institut). B) foto fra samme vinkel som A, forfatteren 1996. I 1950'erne anlagdes rejefabrikken til højre i billedet. Herved blev der behov for arbejdskraft, og folk flyttede til byen fra nær og fjern. I 1915 var der omkring 100 indbyggere, i dag ligger indbyggertallet omkring 1600.

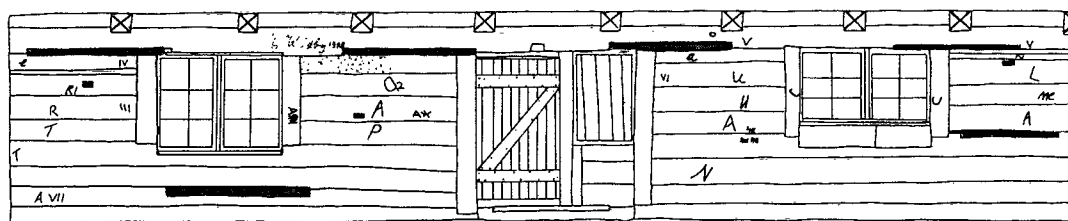

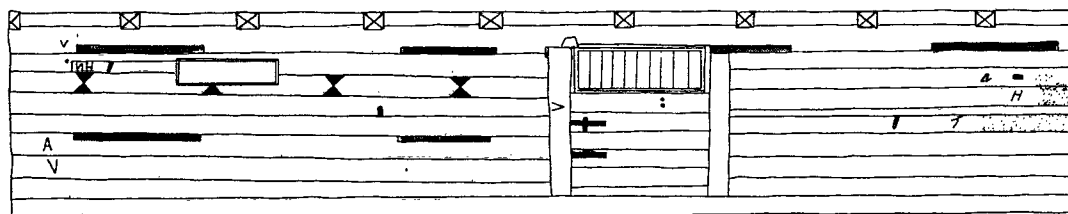
B-4 interiør. I 1950'erne var der butik i den ene ende og lager i resten af huset. Bag disken ses handelsassistenterne Robert Petersen og Pavia Grønvold. Fotograf ukendt.

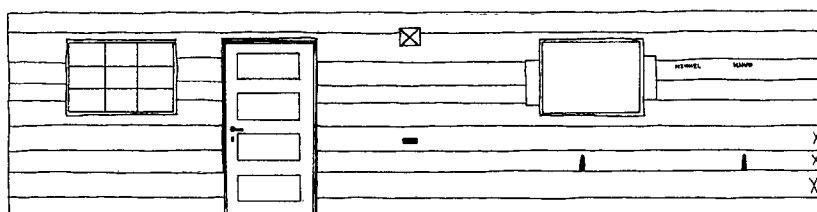
B-4 interiør. I 1980'erne var skillevæggene ryddet, og der var materialebutik i hele stueetagen. Foto: Troels Romby Larsen 1990.

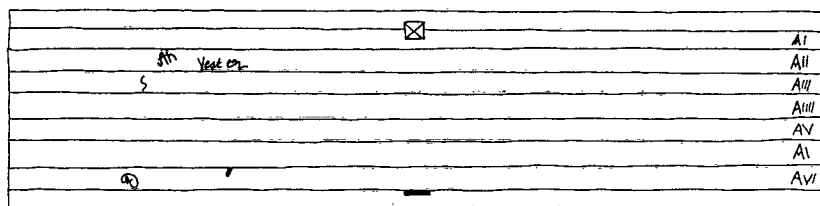
SYDØSTVÆG

NORDVESTVÆG

SYDVESTVÆG

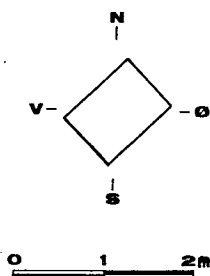

NORDØSTVÆG

B-4

QASIGIANNGUIT

VÆGGE INDVENDIG

Skitseopmåling af væggene i B-4 set inde fra. Tidligere vinduesudskæringer er markeret med grå raster. Taphuller og udskæringer til samlinger er trukket op med udfyldt sort.

benyttede Qasigiannnguit museum derfor lejligheden til at udføre en skitseopmåling af væggenes inderside.

I væggene er der registreret fire typer af spor: 1) kridtskrift, 2) indridsede nav-

ne, tal og bogstaver, 3) naglehuller og udskæringer fra samlinger samt 4) udskæringer og udlusninger i tømmerstokke, der oprindeligt ikke er produceret til at være placeret, hvor de sidder i dag.

1) Med undtagelse af navnetrækket »Søby 1888«, så er det meste af kridtskriveriet af ganske ny dato, det vil derfor ikke blive omtalt nærmere her. Det skal tilføjes, at den nyere kridtskrift (fra 1990'erne) ikke er medtaget på skitseopmålingen.

2) Indridsede bogstaver er der mange af. Som det ses af figuren er de fleste bogstaver indridset i den sydvestvendte væg, hvor de mest er udskåret eller ridset i de midterste tømmerstokke. Deraf kan det udledes, at de formodentlig er indridset medens tømmeret var sammensat som huset fremtræder i dag. Særligt fine er de serier af bogstaver kombineret med romertal, der ses i sydvestvæggen (i husets vestlige hjørne) og i nordøstvæggen (i husets østlige hjørne). Disse talserier er indridset i forbindelse med en flytning af huset, således at tømmerstokkene nemt kunne samles i den rigtige rækkefølge. Udover den indvendige nummerering findes også spor efter en udvendig nummerering, idet stokkene på ydersiden bærer spor efter en bogstavs- og talnummerering, begyndende i husets sydvestlige hjørne.

Kun to steder findes mere sammenhængende skrift. Det ene er i en loftsbjælke i husets østlige ende. Her findes et flot monogram, der, så vidt undertegnede har kunne tyde det, læses J H N og datoen 2. april 1738. Hvem, der har indskåret monogrammet, vides ikke, men såfremt datoen er samtidig med monogrammet, så må kandidaterne søges blandt de få, der overvintrede i kolonien. Jens Hiort, der var kolonibestyrer fra 1734-36, kunne have været en mulighed, men hans fulde navn var Jens Hiort

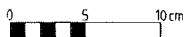

Indvendig nummerering af stokværk. En nummerering af tømmeret letter arbejdet med at samle stoksværkshusene efter flytning.

Træschow⁸, og han vides ikke at have overvintret i Christianshåb fra 1738-39. Yderligere er det sidste bogstav i monogrammet et N, og ikke et T som man ville forvente, hvis der var tale om Jens Hiorts initialer. Den anden læselige indskæring findes i nordøstvæggen. Her står: »Vest ur, un, vr eller vn«. Også denne indskrift er vanskelig at forstå. Er der tale om et navn eller en retningsangivelse? Hvis det sidste er tilfældet, så er det værd at bemærke, at inskriptionen er skåret i nordøstvæggen.

3) Naglehuller og udskæringer efter samlinger. Naglehuller ses i alle væggene. Nogle af disse er formentlig spor efter

AO 988P 1738
D2 AOR

Monogram indridset i loftbjælke i B-4.

tidligere samlinger. Således ses to store udskæringer midt i nordvestvæggen, og på tværs af den ene udskæring ses et naglehul, der ved tømmerets genanvendelse er blevet flækket på langs. Yderligere ses cirkulære huller og gennemskårne naglehuller i flere andre stykker stokværk. Nogle af disse kan være opstået under selve produktionen af stokkene, idet en massiv stamme undertiden blev fastspændt med trænagler, når den skulle gennemsaves på langs⁹. Atter andre nagler blev indsat mellem de enkelte stokke for at fastholde disse ved døre og lignende åbninger. De mere markante udskæringer efter samlinger fordeler sig på to typer nemlig krydssnit og taphuller. Taphullerne optræder som små rektangulære udskæringer, hvori skillevægge i bygningens indre kan have været forankret. I sydvestvæggen ses f.eks. et taphul placeret i direkte forlængelse af tre fritstående stolper, der understøtter en gennemgående loftbjælke placeret i bygningens længdeakse. Her er det nærliggende, at forestille sig en væg, der har fulgt loftbjælken ud til en eller flere af de tre stolper, der understøtter denne. Andre taphuller, kan som krydssnittene, stamme fra en tid da tømmeret indgik i en anden

konstruktion eller, hvor bygningen var samlet anderledes. Krydssnittene ses med regelmæssige mellemrum placeret i en af nordvestvæggenes stokke. Det er karakteristisk, at snittene er placeret med samme indbyrdes afstand som de nuværende loftsbjælker. Der kan derfor være tale om en tidligere tagrem, der, f.eks. ved bygningens flytning fra Illukut, har fået en ny placering.

4) De mest markante spor i væggene, er de spor, der kan ses efter tidligere døre og vinduesåbninger. Midt i nordvestvæggen ses således to lodretstående stolper med en indbyrdes afstand på godt 1,5 m. I den nederste del af mellemrummet er væggen opbygget med korte stykker stokværk, og i den øverste del ses et bredt, lavt vindue. Det er højst sandsynligt, at der oprindeligt fandtes en port på dette sted. Ligeledes ses 4 vinduesudskæringer i tagremmen på både sydøst- og nordvestvæggen. I nordvestvæggenes 4. stok (læst nedefra) ses yderligere to udskæringer, der passer til udskæringerne i tagremmen. Udover udskæringerne til de eksisterende vinduer ses også i sydøstvæggen et par sløjfede vinduesudskæringer placeret henholdsvis under det østlige vindue og ved siden af det vestlige vin-

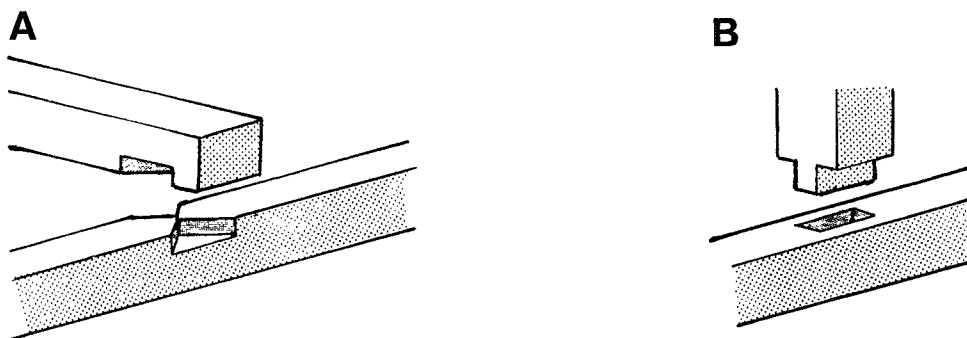

Krydssnittene i nordvestvæggen er hugget ned i forskellig grad. Denne tilhugning kan være oprindelig, idet de enkelte krydssnit kan være tilpasset med henblik på at bringe taglinien i vater. Tilhugningen kan også være sekundært udført med henblik på at få tømmeret til at passe i dets nuværende placering i væggen. A) Stærkt nedhugget krydssnit. I stokken ovenover ses en udfyldning muligvis af en tidligere vinduesudskæring, et gennemskåret taphul og et rundt taphul. B) Dybt krydssnit i samme stok som A, men 4 m længere mod øst.

due. Det fremgår således, at bygningen, eller i al fald begge tagremme, oprindelig var produceret til et hus med 4 vinduer i de lange vægge. Hvornår disse vinduer er blevet sløjfet aner vi ikke. De ældste afbildninger af B-4 er fotografier fra slutningen af 1800-tallet, hvor bygningen i grove træk fremtræder som i dag.

I henhold til Poul Egedes beretning om den voldsomme januarstorm i 1739, kan der udredes et par detaljer om bygningens oprindelige fremtræden. I fortsættelse af det tidligere refererede afsnit beretter han: »Medens stormen varede sad grønlænderne, som var hos os og bad, idet de gentog alt, hvad de havde

Spor efter tidligere samlinger ved krydssnit og tapning ses i flere af væggenes stokke. A krydssnit, B samling ved tap.

lært. Da vejret lagde sig og vi vovede at se udenfor, kunne vi ikke komme frem for planker, bjælker, brædder og spær, som lå brækkede og ituslåede rundt om huset. Næsten hele taget var borte, skorstenen revet ned lige til taget, bryggerhuset slået ned til grunden. Et held for os, at vores proviant, som vi frygtede, var gået til havs, alt sammen lå i god behold ved underslaget på loftet.

Dagen efter begyndte vi at samle det sønderslåede spærværk sammen. Jeg, som næsten var den eneste, der var nogenlunde rask, måtte gøre tjeneste som tømmersmand, først føje spærværket sammen, hvorved taget blev noget lavere, siden tække det med nye handelsbrædder, som var taget fra et opbragt hollandsk skib. Heldigvis var de surret fast til vores væg med en god trosse, så de lå i god behold, og vi havde også et godt forråd af søm, så tækningen gik hurtigt.

Nu stod kun skorstenen tilbage, men her manglede vi det, vi skulle mure den op med. Kalk havde vi ikke og leret var som sten i jorden. Jeg tog derfor klid af rugmel og kogte deraf en grød og varme-

de murstenene i det fri. Hermed opførte jeg skorstenen, som straks frøs fast og holdt, til en muresvend næste sommer kom med et af fædrelandets skibe. Han måtte indrømme, at han aldrig før havde hørt om eller set en skorsten muret op med melgrød. Efter 10 dages forløb kunne jeg flytte ind i mit kammer igen. Til købmandens hoved og ansigt, som var meget slemt forslået, brugte jeg Perubalsam og fik ham både hurtigt og lykkeligt lægt på fire uger.»

Som det fremgår af beskrivelsen, så var B-4 i al fald efter 1739 (men antagelig også før) tækket med brædder, og ikke som i dag med spån. Der fandtes også en skorsten, som ikke findes i dag. Skorstenen kan formodes at være sløjfet i forbindelse med bygningens flytning i begyndelsen af 1800-tallet, idet den jo ikke mere blev anvendt til beboelse. Om husets interiør kan vi lære, at væggene må have været beklædt, idet Poul Egede fortæller, at de rødmalede vægge var hvide af rimfrost. I dag fremstår stokværket overalt ubemalet, og der er ikke spor efter maling. Væggene må derfor antages

at have været beklædt med en indre bræddevæg.

Poul Egedes beretning nævner imidlertid ikke noget om facadens udseende. Om der var fire vinduer eller to/tre som i dag, ved vi altså ikke. Som det fremgår af skitseopmålingen, er det kun nordøst-væggen, der fremtræder uden ændringer. Her ses også den ubrudte nummerering af stokværket. De mange ændringer, der ses i de øvrige vægge, kan stamme fra ombytninger og forandringer foretaget i forbindelse med bygningens flytning fra Illukut. En anden mulighed er at de stammer fra en tidligere norsk fase i bygningens historie? Det kan således tænkes, at man i forbindelse med forsendelsen af et brugt hus fra Norge har ombygget facaderne, så huset under hensyntagen til det barske grønlandske klima fik et reduceret vinduesareal.

Dansk-Grønlandsk-Norske forbindelser:

Da Bergenskompagniet gik konkurs i slutningen af 1720'erne, blev monopol-handelen overtaget af Kronen, og siden af handelsmanden Jakob Severin, der jo blandt andet stod bag anlæggelsen af kolonien Christianshåb. Herved flyttedes grønlandsfarten fra Bergen til København (og under Severin til Nordjylland). At dømme efter eksemplet fra Christianshåb, begyndte dansk producerede stoksværkshuse tilsyneladende først at optræde senere, da Severins monopol-handel i 1750 blev overtaget af Det Almindelige Handelskompagni. Gennem hele 1700-tallet var Danmark/Norge et dobbeltmonarki, og mange nordmænd var involveret i mission såvel som handel. Det kunne derfor være interes-

sant at vide, om der blandt Grønlands øvrige stokværkshuse findes norske eksemplarer, som er fremstillet i tiden efter 1750?

Forhåbentlig vil grundigere bygningshistoriske undersøgelser med tiden kunne belyse nogle af de i denne artikel berørte forhold i Grønlands bygningshistorie. For eksempel ville det være spændende at få oplyst nøjagtigt, hvilke stokværkshuse, der er dansk producerede, og hvilke der er norsk producerede.

I forbindelse med restaureringen af B-4 er det nødvendigt at udskifte flere stykker stokværk, og der vil ved denne lejlighed blive udtaget prøver til en dendrokronologisk undersøgelse. Måske det ad den vej vil kunne lade sig gøre at kaste nyt lys over bygningens datering og oprindelse.

De gamle huse er smukke, de fortæller historie, og undertiden kan de måske også fortælle historier ingen før har hørt.

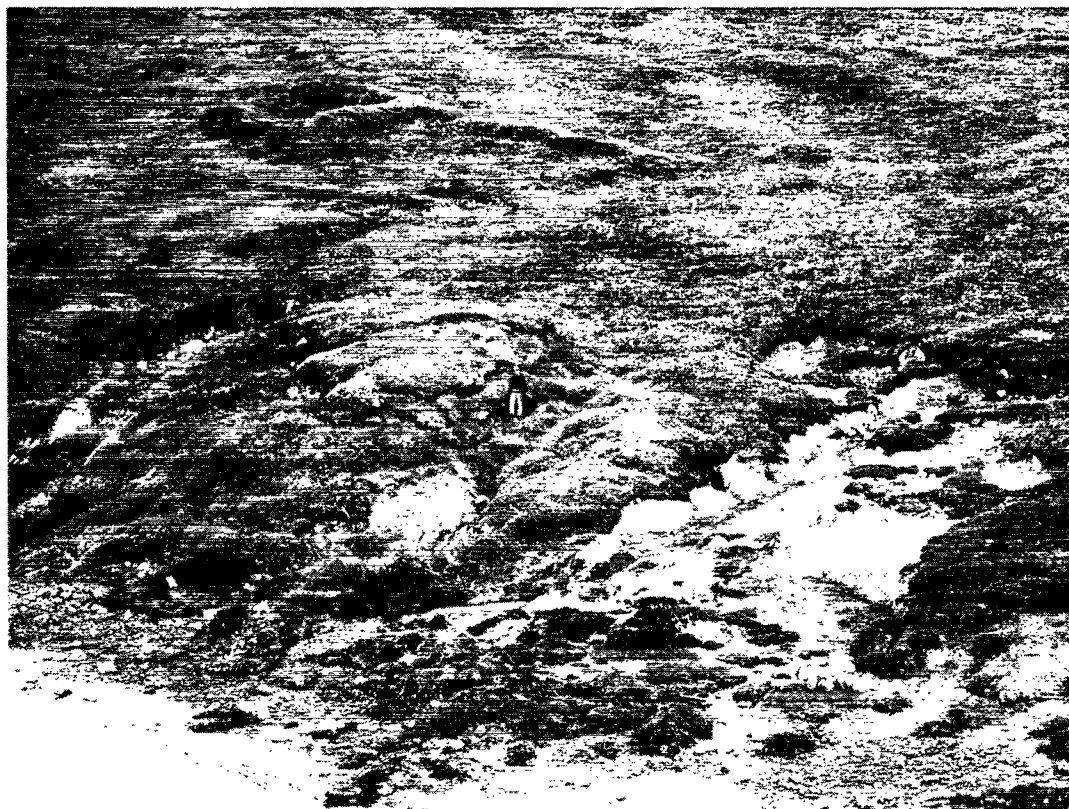
Noter

1. Mads Lidegaard 1988: Efterretninger om Grønland, uddragne af en journal holden fra 1721 til 1788 af Paul Egede. Det Grønlandske Selskabs Skrifter XXIX. s. 48.
2. H. Ostermann 1921: Christianshåb Distrikt. I: Beskrivelse af Distrikterne i Nordgrønland, Grønland i tohundredåret for Hans Egedes landing, Meddelelser om Grønland Bd. 60, nr. 1, note s. 132.
3. H. Ostermann 1939: Poul og Niels Egede: Continuation af Hans Egedes relationer fra Grønland, Meddelelser om Grønland Bd. 120. s. 143.
4. Louis Bobe 1936: Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814, Aktsykker og breve til oplysning om Grønlands besejling, kolonisation og missionering, Meddelelser om Grønland Bd. 55 nr 3. Aktsykke 247; 1751, 9 Februar. Direktørerne for det Almindelige Handelskompagni til de Deputerede for Finanserne om den tilstand i hvilken den af dem udsendte Overkøbmand N. C. Geelmuyden og Købmændene har befundet Kolonierne ved Kompagniets Overtagelse af samme.

5. Mads Lidegaard 1988: Efterretninger om Grønland, uddragne af en journal holden fra 1721 til 1788 af Paul Egede. Det Grønlandske Selskabs Skrifter XXIX. s. 106.
6. Samme aktstykke som note 4.
7. Louis Bobe 1936: Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814, Aktstykker og breve til oplysning om Grønlands besejling, kolonisation og missionering. Meddelelser om Grønland Bd. 55 nr 3. Aktstykke 270. 1763, 27 april. Handelskompagniet til Købmand ved Christianshaab Jonas Lilienskiold de Svanenheilm om Opsendelsen af Materialer og Inventar til et nyt Vaaningshus i Christianshaab og Andre Bygninger.
8. H. Ostermann 1939: Poul og Niels Egede: Continuation af Hans Egedes relationer fra Grønland, Meddelelser om Grønland Bd.120. s. 277.
9. Tak til Helge Schultz-Lorentzen, Morten Aamand Sørensen og Knud Krogh, Nationalmuseet for orientering herom.

Anden litteratur:

- Tore Drange, Hans Olaf Aanensen og Jon Brønne 1994: Gamle Trehus, Universitetsforlaget, Oslo.
- Mads Lidegaard 1991: Grønlands Historie. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Helge Schultz-Lorentzen & Søren Vadstrup 1993: Julianes=Haab, Qaqortoqs Bebyggelseshistorie 1775-1950. Atuakkiorfik.
- Søren Vadstrup og Helge Schultz-Lorentzen 1994: Bevar Grønlands bygningskultur og bygningshistorie. Tidsskriftet Grønland Nr. 6 1994.

Ruinerne efter den gamle koloni set fra sydvest (1996). Et jordskred ses i forgrunden. Som så mange af Grønlands tusindtallige ruinpladser truer erosion også tomterne efter Nordgrønlands ældste koloni. Umiddelbart til venstre for jordskredet ligger resterne af bryghuset, i baggrunden til venstre ses tomten efter vaaningshuset (B-4).